

LAUSUNTO: LAPSIIN KOHDISTUVAN VÄKIVALLAN EHKÄISYN TAVOITE- JA TOIMENPIDESUUNNITELMA VUOSILLE 2020-2025

Lausunnon saate:

Kriminaalihuollon tukisäätiössä koordinoidaan lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten ennaltaehkäisyyn erikoistunutta moniammatillista SeriE-verkostoa. SeriE-verkostoon kuuluu pääkaupunkiseudulla noin 40 sosiaali-, terveys-, ja rikosseuraamusalan ammattilaista, jotka kohtaavat työssään henkilöitä, joilla on kohonnut riski syyllistyä lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin. Verkostoon kuuluu poliiseja, rikosseuraamustyöntekijöitä, vankilapsykologeja, vankiloiden erikoisohjaajia, seksuaaliterapeutteja ja psykoterapeutteja, lääkäreitä, psykologeja, syyttäjiä, tutkijoita, lastensuojelun työntekijöitä sekä kolmannen sektorin toimijoita.

Lausumassa ovat olleet SeriE-verkostosta Joni Liskola (oikeuspsykiatri, Oikeuspsykiatrian poliklinikka, HUS / Psykiatrinen vankisairaala), Mikko Ylipekka (psykoterapeutti, psykologi, Riihimäen vankila), Katarina Alanko (psykologi, PsT, tutkija, Åbo Akademi), Nita Taivaloja (verkostokoordinaattori, SeriE-hanke, Kriminaalihuollon tukisäätiö) ja Maarit Suomela (kehittämisjohtaja, Kriminaalihuollon tukisäätiö).

Kriminaalihuollon tukisäätiö ja SeriE-verkosto lausuvat lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan osalta yleisesti seuraavaa:

SeriE-verkosto toteaa, että kaikki lapsiin kohdistuvat seksuaaliset teot ovat väärin eikä niitä tule missään tilanteessa hyväksyä. Lapset ovat aikuisiin verrattuna haavoittuvassa asemassa ja siksi heillä on oikeus erityiseen suojeluun ja turvaan.

SeriE-verkosto yhtyy näkemykseen, jonka mukaan väkivaltaa ennaltaehkäisevien ohjelmien ja toimenpidesuunnitelmien tulisi löytää keinoja pienentää tai lieventää uhrien ja tekijöiden elämään liittyviä riskejä sekä vahvistaa suojaavia tekijöitä (s. 206).

Lapsiin ja nuoriin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisyssä on perinteisesti panostettu erityisesti lasten suojelemiseen ja heidän turvataitojensa parantamiseen. SeriE-verkosto esittää, että ennaltaehkäisyn painopistettä tulisi muuttaa suojelukeskeisyydestä preventiivisen tuen tarjoamiseen henkilöille, joilla on kohonnut riski syyllistyä lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin. Suunnitelmassa (s. 206) mainitun saksalaisen Dunkelfeld-projektin lisäksi SeriE-verkosto haluaa nostaa esiin hyvänä käytänteenä Suomessa pääkaupunkiseudulla toteutetun, Sexpo-säätiön ja Kriminaalihuollon tukisäätiön yhteisen SeriE-hankkeen (2018-2020), jossa tarjotaan maksutonta, matalan kynnyksen tukea henkilöille, joilla on kohonnut riski syyllistyä lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin. Hankkeessa on tavoitettu vuosien 2018-2019 aikana yli 50 kohderyhmään kuuluvaa henkilöä, joiden kanssa ollaan työskennelty heidän hyvinvointinsa lisäämiseksi ja riskien vähentämiseksi. Myös Rikosseuraamuslaitoksessa on vuodesta 1998 toteutettu seksuaalirikosten ennaltaehkäisyyn tähtäviä toimintaohjelmia. Yhtenä esimerkkinä on Rikosseuraamuslaitoksen tuottama ja ylläpitämä Uusi suunta -ohjelma, jonka käyttöön on koulututtanut useita henkilöitä myös järjestöissä ja yksityisellä sektorilla. (Nurminen, 2016.)

SeriE-verkosto yhtyy näkemykseen, jonka mukaan kaikki lapsista seksuaalisesti kiinnostuneet henkilöt eivät tee seksuaalirikosta lasta kohtaan, että seksuaalinen kiinnostus lapsiin koetaan usein häpeällisenä ja leimaavana, ja että kiinnijäämisen pelko usein estää henkilöitä hakeutumasta avun piiriin (s. 262). SeriE-verkosto huomauttaa, että tutkimusten (mm. Beier, 1998) mukaan vain noin puolessa tapauksista, joissa seksuaalirikoksen uhrina on lapsi, tekijän ensisijainen seksuaalinen kiinnostus kohdistuu lapsiin. Muilla seksuaalirikos liittyy muuhun tunteiden ja käyttäytymisen säätelyn problematiikkaan. Alanko ym. (2015) ovat todenneet, että sosiaali- ja terveyspalvelujen henkilökunnalla on usein puutteelliset valmiudet ottaa vastaan asiakasta, joka kokee seksuaalista kiinnostusta lasta kohtaan. SeriE-verkosto toteaa, että rikosseuraamusalan sekä sosiaali- ja terveysalan koulutuksissa tulisi käsitellä tätä asiakasryhmää asiallisesti ja kiihkottomasti, jotta kyseiseen ryhmään kuuluvat henkilöt uskaltaisivat hakeutua avun piiriin ajoissa.

Kriminaalihuollon tukisäätiö ja SeriE-verkosto lausuvat Lanzaroten sopimuksesta seuraavaa:

SeriE-verkosto kannattaa sosiaali- ja terveysministeriön johdolla toteutettavaa Lanzaroten sopimuksen toimeenpanosuunnitelman valmistelun käynnistämistä, mutta korostaa, että valmistelussa tulisi huomioida Lanzaroten sopimuksen mukaisesti interventio-ohjelmien tarjoaminen henkilöille, joilla on riski syyllistyä seksuaalirikokseen:

Lanzaroten sopimuksen artikkelissa seitsemän todetaan, että henkilöt, jotka pelkäävät voivansa syyllistyä lapseen kohdistuvaan seksuaalirikokseen, on oltava asianmukainen mahdollisuus päästä tehokkaisiin ennaltaehkäiseviin interventio-ohjelmiin tai toimenpiteisiin, jotka on suunniteltu rikoksentekoriskin arvioimiseksi ja ennaltaehkäisemiseksi.

SeriE-verkosto esittää, että interventio-ohjelmiin tulisi olla pääsy sekä niillä, jotka ovat syyllistyneet rikokseen että niillä, jotka eivät ole syyllistyneet rikokseen, mutta ovat huolissaan lapsiin kohdistuvasta seksuaalisesta kiinnostuksestaan. Kohdennetulla tuella ja interventioilla voidaan selvästi vähentää riskiryhmiin kuuluvien henkilöiden dynaamisia riskitekijöitä. SeriE-verkosto yhtyy näkemykseen, jonka mukaan palveluita tulee tarjota matalalla kynnyksellä, mahdollistaen asiakkaiden anonyymiyden. (s. 262) Verkkovälitteiset palvelut, kuten Mielenterveystalon Omaha-ohjelma, eivät voi kuitenkaan olla ainoa tukimuoto, vaan apua tulee olla saatavilla myös kasvotusten.

SeriE-verkosto huomauttaa myös, että suuri osa lapsista seksuaalisesti kiinnostuneista henkilöistä tunnistaa kiinnostuksensa jo murrosiässä (Nissinen 2016) ja korostaa, että varhaisella interventiolla on mahdollista ennaltaehkäistä mieltymyksen kehittymistä teoiksi ja edesauttaa sitä, että nuori pystyy elämään hyvää ja rikoksetonta elämää mieltymyksensä kanssa. Jos ensimmäinen rikos voidaan ennaltaehkäistä, laskee tarve sekundaari ja tertiaari-interventioille.

Lanzaroten sopimuksen artikkelissa 15 tarkennetaan, että rikoksesta epäiltyjen tai rikokseen syyllistyneiden henkilöiden kohdalla näiden ohjelmien ja toimenpiteiden tulee olla käytettävissä koko oikeudenkäyntimenettelyn ajan, vankilassa tai sen ulkopuolella, kansallisen lainsäädännön asettamien ehtojen mukaisesti. Toimenpide- ja interventio-ohjelmiin tulee olla pääsy sellaisin ehdoin, jotka eivät heikennä syytetyn oikeuksia ja oikeudenmukaisen ja puolueettoman oikeudenkäynnin vaatimuksia tai ole näiden kanssa ristiriidassa, ottaen erityisesti huomioon syyttömyysolettamaa koskevaa periaatetta säätelevät määräykset. Sopimuksen artikkelissa 15 nostetaan myös esiin, että viranomaisyhteistyötä sosiaali- ja terveyspalveluiden sekä oikeusviranomaisten kanssa tulee tehostaa näiden henkilöiden seurannassa.

SeriE-verkosto haluaa nostaa esiin hyvänä käytänteenä SeriE-verkoston toiminnan, jonka tavoitteena on ennaltaehkäistä lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia tekemällä moniammatillista yhteistyötä tähän riskiryhmään kuuluvien henkilöiden kanssa. Verkostotoiminnan avulla ollaan voitu kehittää ja edistää pääsyä asianmukaisen, ennaltaehkäisevän tuen piiriin niille henkilöille, jotka ovat huolissaan lapsiin kohdistuvista seksuaalisista mieltymyksistään sekä vahvistaa jatkokuntoutuspolkuja lapsiin kohdistuneista seksuaalirikoksista tuomituille. Verkostotoimintaa on toistaiseksi koordinoitu järjestötaholta, mikä ei ole

kestävä ratkaisu verkostotyön laajuuden näkökulmasta. Verkostotoiminnan tulisi olla integroituna osaksi olemassa olevia sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenteita, jolloin pystyttäisiin huomioimaan vahvemmin myös ennaltaehkäisevä työ.

SeriE-verkosto esittää seuraavia muutoksia suunnitelman toimenpide-ehdotuksiin:

Lapsen oikeudet

s. 65 Tavoite 2, toimenpide kolme → Lanzaroten sopimuksesta toteutetaan myös osuudet, jotka mahdollistavat lapsikohteisesta seksuaalisesta mieltymyksistä huolissaan olevien, rikoksista epäiltyjen ja rikoksista tuomittujen pääsyn preventiivisiin interventio-ohjelmiin.

s. 66 Tavoite 4, toimenpide 5 → Voimavaroja suunnataan myös ennaltaehkäisevään työhön, joka koskee lapsikohteisesta seksuaalisesta mieltymyksestä huolissaan olevia henkilöitä.

Monialainen yhteistyö

s. 89 Tavoite 1, toimenpide 1 → Asiantuntijaryhmiin kutsutaan myös ammattilaisia, joilla on asiantuntemusta lapsikohteisen seksuaalisen mieltymyksen omaavien henkilöiden kanssa tehtävästä preventiivisestä työstä.

Seksuaaliväkivallan ehkäisy

s. 244 Tavoite 1, toimenpide 2 → Määritelty aikataulu on hidaskäyttöä. Suomea koskeva selvitys käytössä olevista interventio-toimenpiteistä seksuaalirikoksiin syyllistyneille tai lapsikohteisesta seksuaalisesta mieltymyksestä huolissaan oleville on mahdollista tehdä vuodessa, kunhan se resursoidaan riittävästi. Mukaan tulisi kuitenkin ottaa myös ulkomaisten ohjelmien kartoitus ja niiden mahdollinen implementointi Suomeen. Nämäkin mukaan lukien kuusi vuotta on pitkä aika selvityksen tekemiseen.

s. 244 Tavoite 2, toimenpide 5 → Seksuaalirikoksia koskevaan koulutukseen tulisi liittää myös rikoksiin syyllistyneiden tai niihin syyllistymiseen vaarassa olevien kohtaamiseen liittyvää koulutusta. Sitä tulisi kohdentaa terveydenhoitohenkilöstölle laajemmin, myös lääkäreille.

Seksuaalinen häirintä

Tuki ja hoitonoitus seksuaaliseen häirintään syyllistyneille mainitaan lyhyesti korpustekstissä s. 262 mutta toimenpide-ehdotuksissa ei ole tästä mainintaa.

Yhteenveto

Lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyn tavoite- ja toimenpidesuunnitelma panostaa lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten ennaltaehkäisyyn, mutta jättää huomioimatta preventiiviset kuntouttavat toimenpiteet rikoksiin syyllistymisvaarassa oleville. Esimerkiksi Terveyden- ja hyvinvoinninlaitoksen koordinoima Barnahus-hanke on merkittävä panostus tähän työhön, mutta uhrinäkökulmaan keskittyen se ei sellaisenaan riitä. Lanzaroten sopimuksen täysi toteutuminen mahdollistuu vain, jos sekä rikosten kohteeksi joutumiseen että niiden tekemiseen vaarassa olevat pystytään huomioimaan kokonaisvaltaisen lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten ennaltaehkäisyn strategiassa. Serie-verkosto esittää, että suunnitelmassa erityisesti lapsiin kohdistuvan seksuaalisen väkivallan osalta tulisi huomioida suojelukeskeisyyden lisäksi preventiivisen tuen tarjoaminen henkilöille, joilla on kohonnut riski syyllistyä lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin.